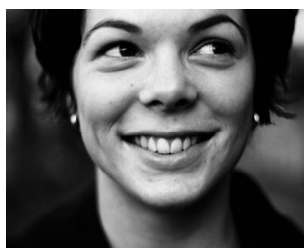

PROJEKT UNGA VUXNA

SAMMANSTÄLLNING AV
FÖRUNDESRÖKNING STEG I
INFÖR
FÖRANKRINGSKONFERENSEN
2 NOV 2006

INLEDNING	4
Förundersökningen	6
Så här gick vi tillväga...	7
Informanter	8
Bearbetning	8
RESULTAT	9
Egenhälsa	9
Framtidsvision	10
Utbildning	10
Arbete / sysselsättning	15
Vikten av stöd och erkännande	18
Bostad och familjebildning	19
Boende	19
Familjebildning	21
Relationer	22
Familj och släkt	22
Vänskapsrelationer	22
Kriminalitet och droger	23
Utsatthet	25
Livsberättelser	25
Delaktighet	29
Att bli vuxen	33
DISKUSSION OCH REFLEKTIONER	34
UNGA VUXNA – FORTSATT PROCESS	35
Referenser	38
Bilaga 1 PROJEKT UNGA VUXNAS ORGANISATION OCH UPPDRAG	40
Bilaga 2 ETNOGRAFISK ANSATS	42
Bilaga 3 TEMA GUIDE	44

INLEDNING

Hälsoläget i Sverige som nation måste generellt anses som gott. Bakom en sådan sammanfattning kan det emellertid dölja sig skillnader i hälsa mellan olika samhällsgrupper. Dessa bör uppmärksammas, inte bara på grund av de ekonomiska konsekvenser det har för samhället, utan även på grund av följderna för den enskilde samhällsmedborgaren.

I Folkhälsorapport 2005 riktar Socialstyrelsens uppmärksamhet på att unga individers psykiska välbefinnande är lågt och att deras välfärdsutveckling har försämrats. Samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har inneburit stora förändringar för ungdomar, med ökade utbildningskrav och senare inträde på arbetsmarknaden. Tiden från avslutad skolgång eller yrkesutbildning till det första riktiga arbetet, egen bostad, partner och familjebildning är idag längre än tidigare. Unga vuxna i Sverige har i internationella jämförelser en god hälsa, men gruppen är på intet sätt homogen. Livsvillkor och levnadsvanor skiljer sig på ett systematiskt sätt mellan olika grupper av unga vuxna. En rapport från Ungdomsstyrelsen visar att faktorer som kön, etnisk bakgrund, funktionshinder och social klass har betydelse för om individen lyckas etablera sig på arbetsmarknaden eller hamnar utanför¹. Samtidigt är begrepp som ”utanförskap” och ”utsatthet” problematiska genom att de tenderar att sätta fokus på förklaringar och lösningar som rör den enskilda individen istället för på strukturella mekanismer och processer som påverkar individens möjligheter och som individen själv inte kan påverka.

I Västra Götalandsregionens budgetskrivelse för 2005 gav Regionfullmäktige Folkhälsokommittén i uppdrag ”att utarbeta mätmetoder för att öka kunskapen om barn och ungas hälsa”. Folkhälsokommittén beslöt att gruppen unga vuxna också skulle ingå i uppdraget, då denna grupp i övergången mellan att vara barn och vuxen kan anses vara utsatt ur hälsosynpunkt.

Uppdraget är ett delprojekt inom Folkhälsokommitténs hälsodatagrups arbete med att långsiktigt och strategiskt sammanställa hälsodata. Syftet är att ta fram, beskriva och sammanställa påverkbara faktorer och mekanismer i samhället och dess strukturer, som man genom vetenskapliga rön vet kan påverka hälsan. De ungas livsvillkor skall beskrivas, så att man utifrån detta kan få ett underlag för formulering av policymål och prioritering av

¹ Se t.ex. Ungdomsstyrelsen (2005). FOKUS05 En analys av ungas etablering och egen försörjning.

främjande och förebyggande insatser på region-, kommun- och kommunalnivå. Beskrivningen skall också relateras till den nationella ungdomspolitiken.

Folkhälsokommitténs kansli bildade under försommaren 2005 en särskild projektgrupp ”Unga Vuxna” med arbetsgrupp, ledningsgrupp och referensgrupp med olika uppdrag i projektet (bilaga 1). I dialog med olika aktörer, bl.a. ett nationellt kunskapsnätverk², utvecklades en tankemodell för vägen in i vuxenlivet. Den symboliseras av ett antal ”dörrar” som finns inom områden i samhällsstrukturen (figur 1) och markerar de symboliskt viktiga steg som individen tar på vägen, exempelvis att sluta skolan eller flytta hemifrån.

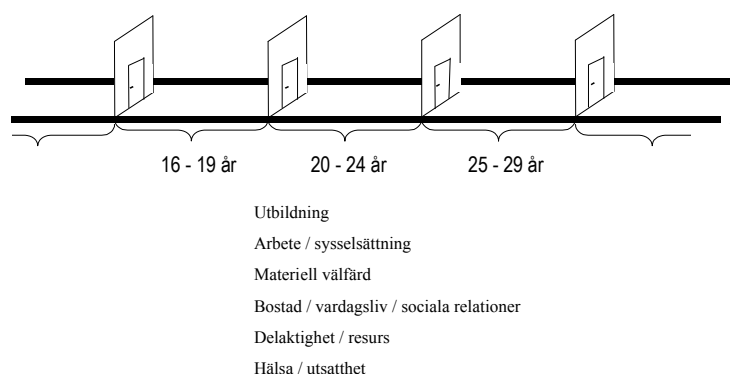

Fig.1

I tankemodellen ligger också underförstått att den enskilda individen måste ges förutsättningar att ”öppna dörrarna” för att kunna gå vidare. Hur individen klarar av detta eller inte och varför han eller hon inte lyckas är frågor som projektet vill belysa.

Enligt modellen uppträder den första fasen mellan 16 till 19 år. Redan på detta stadium har individen med sig ett bagage av tidigare positiva och negativa erfarenheter som påverkar självuppfattning och känsla av delaktighet. Vägen in i vuxenlivet delas in i ytterligare två faser åldersmässigt; 20 till 24 år och 25 till 29 år. Det är under dessa två tidsperioder som de flesta unga vuxna skaffar arbete, flyttar hemifrån och eventuellt bildar familj.

² Kunskapsnätverket bestod av Samverkanskansliet Örebro Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen GU, Sahlgrenska Akademin GU, Ungdomsstyrelsen, EpC Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Sveriges kommuner och landsting, SCB.

Gruppen unga är ingen homogen grupp. Individuella faktorer som kön, etnicitet, funktionshinder och sexuell läggning påverkar förutsättningarna för att kunna öppna dörrarna i figur 1 och i slutändan individens hälsa. För att uppnå samhällsliga förutsättningar till jämlik och jämställd hälsa³ för alla krävs att det i samhällssystemet finns ett inbyggt hänsynstagande till att individer har olika och särskilda förutsättningar.

Projekt Unga Vuxna är ett utvecklingsarbete med en ansats hämtad från aktionsforskning. Genom att söka kunskap tillsammans med de unga, hoppas vi kunna öka förståelsen för hur unga vuxna själva tänker och fånga dynamiken i deras livssituation. Målet är att på sikt ta fram arbetsmetoder och ett mer relevant underlag för den beskrivning som ska utgöra basen för arbetet med att följa unga vuxnas välfärds- och hälsoutveckling i regionen.

Inledningsvis beslutades om en förundersökning för att testa förutsättningarna för arbetssättet. Därefter, att genomföra ett valideringsarbete som kompletterar bilden av de erfarenheter gruppen unga vuxna beskriver. Valideringsarbetet kan sägas bestå av två delar, dels att finna referenser och statistik som speglar resultaten från förundersökningen. Dels att bjuda in unga vuxna, som enligt tankemodellen i figur 1, har öppnat dörrarna i de olika faserna, till grupp-samtal. Samtalen kommer att behandla förundersökningens resultat och egna erfarenheter av förutsättningar att etablera sig i vuxenlivet och genomförs under hösten 2006. Deltagarna kommer att bestå av studerande och arbetande unga vuxna i Västra Götalandsregionen.

Förundersökningen

Förundersökningens syfte var att testa dialogformens användbarhet för att sälla fram viktiga företeelser och för att se om det överhuvudtaget går att etablera en dialog med olika ungdomsgrupper utifrån deras egna perspektiv. Undersökningen avgränsades till att gälla faktorer som beskriver det som är riskfyllt och som det som går att förändra i ett utvecklingsarbete. Då vi ville beskriva de ungas egenupplevda verklighet valdes en etnografisk ansats (bilaga 2). Den etnografiska ansatsen är kvalitativ till sin karaktär och syftar till att få en djupare kulturell förståelse för de ungas levnadsmönster, värderingar och kunskaper i olika sammanhang. Därigenom ville vi belysa de faktorer som kan orsaka den ökande ohälsan bland unga vuxna.

³ Det övergripande nationella målet för folkhälsa. Regeringens skrivelse 2005-06:205 Folkhälsopolitik för jämlikhet i hälsa och hållbar tillväxt.

Så här gick vi tillväga...

För att få kunskap om unga individers verklighet gick vi initialt ut till ett fåtal unga personer som hade upplevt svårigheter att öppna de dörrar som beskrivs i figur 1. Genom deras berättelser ville vi söka kunskap om deras livsvillkor. Valet av informanter utgick från vår strategiska ansats och inte i första hand efter principen med ett representativt urval. Undersökningspersonerna är handplockade från grupper som oftare befinner sig i ett utanförskap och därigenom riskerar en sämre hälsoutveckling.

Förundersökningens ingång är individuella intervjuer med representanter från olika grupper, strategiskt valda för att synliggöra variationen och få villiga informanter. Informanterna valdes från grupper unga vuxna med hänsyn taget till individuell bakgrund som kön, etnicitet, funktionshinder och sexuell läggning.

Etnisk grupp definieras i projektet som - Grupp i ett större socialt system som har en gemensam kulturell tradition, eget språk, religion, specifika vanor, stark grupp identifikation.

Funktionshinder definieras i projektet efter funktionstillstånd.

Personer som har svårt att röra sig.

Personer som har svårt att höra.

Personer som har svårt att se.

Personer som har svårt att bearbeta och tolka information.

Sexuell läggning definieras i projektet som homosexuell, bisexuell och heterosexuell.

Unga vuxna valdes också utifrån kön och åldersgrupper 16-19 år, 20-24 år och 25-29 år (Figur 1).

Informanterna har huvudsakligen nåtts genom projekt Unga Vuxnas referensgrupp (bilaga 1) och deras kontakter. Exempelvis har nyckelpersoner och föreningar kontaktats, vilka i sin tur har kontaktat lämpliga personer som varit villiga att delta i en intervju. Ett kriterium var att informanten skulle ha upplevt problem med ”att öppna dörrarna” men ändå ha hunnit en bit på vägen. Detta för att undvika personer i akut kris. Flera av de tillfrågade personerna med funktionshinder tackade nej till intervju eftersom de inte kände igen sig i beskrivningen. Detta kan tolkas som att de inte upplevt problem med sin etablering i vuxenlivet men kan trots allt vara i en akut krissituation om än omedveten.

Intervjuerna har utförts av KulturDialog Antropologtjänst på uppdrag av Projekt Unga Vuxna. Val av lokal för intervjuerna skiftade efter informanternas önskemål. Intervjuerna har genomförts i föreningslokaler, KulturDialogs kontor, bibliotek samt en gång även hemma hos informanten.

En temaguide utarbetades och utgjorde underlag för samtalen (bilaga 3). Temaguide och ansats testades genom två testintervjuer. Dessa genomfördes parvis (se nedan) där intervjuaren i dialog med informanterna också diskuterade temaguidens innehåll. Guiden korrigerades och förkortades.

Intervju 1. Två 17-åriga kvinnor med svensk etnicitet.

Intervju 2. En kvinna och en man, båda 20 år med annan etnicitet än svensk

Under den första intervjuomgången genomfördes ytterligare tretton enskilda intervjuer. En preliminär tematisering gjordes och innehållet diskuterades med ansvariga för projektet. Man beslutade sig då för att komplettera urvalet. Den andra intervjuomgången omfattade åtta intervjuer. Sammanlagt genomfördes 23 intervjuer med totalt 25 personer.

Informanter

Av de 25 informanterna är tretton kvinnor och tolv män mellan 17 och 29 år. Uppdelat på:

Etnicitet från resp. Mellanöstern, Sydamerika, Afrika och Södra Europa (7 individer)

Funktionshinder (10 individer)

Sexuell läggning (4 individer)

De flesta informanterna återfinns i åldersgruppen 20 till 24 år.

Bearbetning

Samtliga intervjuer bandades och skrevs ut i sin helhet av KulturDialog. Rådata sammanställdes i form av citat under fyra olika teman; arbete, utbildning, utsatthet samt delaktighet. Arbetsgruppen fick ta del av materialet och under ett arbetsmöte diskuterades citaten gemensamt. Reflektionerna från arbetsmötet låg till grund för ett analysmöte med arbets- och referensgruppen. Reflektionerna från analysmötet är inkluderade i denna sammanställning. Sammanställningen avser den första fasen av förundersökningen som består av 21 individuella

intervjuer och en par-intervju. En av testintervjuerna uteslöts då informanterna inte uppfyller kriterierna för fas ett.

RESULTAT

Utgångspunkten för projektet är att öka kunskapen på policynivå om unga vuxnas hälsa. Hur stort är ohälsoproblemet i denna åldersgrupp och varför ser det ut som det gör? Basen för en analys av orsakerna till att det ser ut som det gör är de vetenskapliga rön som finns inom ämnesområdet samt sammanställningen av intervjumaterial, där ungdomarnas egna röster blir hörda. En ständigt pågående informationsinhämtning och reflekterande analys, där alla intressenter är engagerade, får vara en del i det förebyggande arbetet.

Resultatet av förundersökningen redovisas nedan under ett antal teman från temaguiden och vad som framkommit under intervjuerna nämligen egen hälsa, framtidsvision, utbildning, arbete/sysselsättning, bostad och familjebildning, relationer samt utsatthet och delaktighet. I tolkningsprocessen har vi utgått från att hindren kan vara både kulturella, strukturella och individuella för att därigenom lättare kunna visa på möjliga mekanismer, där samhället kan underlätta för individen att ”öppna dörrarna” (Figur 1). I redovisningen har utsatthet fått en egen rubrik där resultatet redovisas i form av livsberättelser. Anledningen är att ge läsaren en bild av de komplexa sammanhang som informanterna lever i. Samtidigt bör det påpekas att utsatthet är ett genomgående tema i hela materialet som återfinns även under övriga rubriker. För de längsta avsnitten (Utbildning, Arbete och Delaktighet) görs en kort sammanfattning i slutet av avsnittet.

Egen hälsa

Individens självupplevda hälsa var ett tema för samtalen med de unga vuxna. Svaren på frågorna om hur de upplevde sin hälsa var dock ofta diffusa och vaga. Många informanter hade periodvis varit sjukskrivna. Trots detta uppfattade de sig inte som sjuka utan uttryckte sig i termer av ”att må dåligt”. Detta hade ibland äventyrat eller förhindrat dem från att uppnå sina uppsatta mål.

”Vi pratar väl inte om det. Visst vi mår dåligt men då är det kanske andra faktorer, familjeliv eller privata saker som händer. Men jag tror ju att många unga som har svårt

att röra sig mår dåligt eller att de är frustrerade över att det är så mycket byråkrati överallt. Man blir inte sedd som en person utan man blir sedd som sitt funktionshinder.” (Kvinna 25 – 29 år)

De ungas uttalanden tydde snarast på att det var många och komplexa faktorer som påverkade deras välbefinnande. Detta kan i sig förklara informanternas svårigheter att ringa in vad det är som inte fungerar.

Framtidsvision

Det var tydligt att majoriteten av informanterna hade någon form av mål eller strävan inför framtiden. Undantagen var funktionshindrade informanter med svårigheter att tolka och bearbeta information. Målen/drömmarna beskrevs ofta i termer av att få ett arbete, kunna försörja sig själv, få en egen lägenhet, träffa en partner och eventuell familjebildning. Vägen hade för många av informanterna hittills varit mycket krokig och fylld av misslyckanden. Tydligt var också att ett uppsatt mål i sig hade en meningsskapande effekt och bidrog till att individen kunde se en väg att komma vidare.

Utbildning

Kraven på utbildning och fortlöpande kompetensutveckling har ökat under de senaste decennierna och okvalificerade arbeten blivit allt färre. Utan gymnasieutbildning och även med en kvalificerad högskoleutbildning kan det vara svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Många av de intervjuade hade gått på gymnasium men få hade högskolekompetens. Informanterna förefaller till största delen vara medvetna om betydelsen av en lämplig utbildning för att de ska lyckas få det arbete de vill ha. Samtidigt visade intervjuerna på flera kulturella och strukturella hinder som försvårade deras grundskole- och gymnasiestudier. Avbrott eller avhopp i gymnasiestudierna var vanligt. Positivt är dock att många av de intervjuade idag har hittat andra framkomliga vägar i livet exempelvis via folkhögskola, Komvux, arbetsmarknadsutbildningar eller praktikplatser.

En stor del av informanterna med utländsk bakgrund hade inte gått färdigt gymnasiet med godkända betyg under ordinarie utbildningstid. Många hade avbrutit eller misslyckats med studierna. Informanterna förklarade det själva med att ”*de hade mått dåligt*”. Orsakssamman-

hangen var ofta komplexa där både individuella, kulturella och strukturella faktorer påverkade individen negativt. Krav från föräldrar, problem i relation till familj, skola eller vänner samt droger/kriminalitet var några av de faktorer som informanterna själva tog upp som anledning till att de mådde dåligt. Kraven på män och kvinnor såg delvis olika ut.

”Min familj, föräldrar krävde mycket från mig. Det var därför jag hade en massa problem. Jag visste vad jag ville men de sa: Nej inte det, vad kommer släkten att säga och vad kommer andra att säga när vi åker tillbaka. De jämförde mig alltid med mina kusiner som har nu blivit advokat och läkare. Jag hatar sånt.” (Man 20-24 år).

”När jag gick i ettan i första ring så gick jag i en friskola och där kom jag inte så bra överens med mina lärare. Jag kunde inte så bra svenska och de rättade mig tydligt framför hela klassen. Jag skämdes väldigt ofta. Då hade jag bott i Sverige i 3 år. Det var många svenskar där. Jag hade inte sökt till Angered eller Burgårdens gymnasium. Jag ville bara ha svenska kompisar för jag ville komma igång på riktigt. Lära mig språket helt och hållet. Jag hade lite familjeproblem. Jag slutade att gå till skolan. Jag mådde inte bra och jag kom inte överens med mina klasskamrater. De var mer i sin egen grupp.” (Kvinna 20 – 24 år).

Det fanns också informanter som inte hade fått möjlighet till att fullborda sina gymnasiestudier. Orsakerna var i dessa fall snarast strukturella, där informanterna ”hamnat mellan stolarna” vid myndighetsutövningen och inte fått några grundskolebetyg. Vingagymnasiets⁴ individuella program blev för dessa informanter en möjlighet att komma vidare.

Ofullständiga eller låga betyg innebar också att informanterna inte alltid kommit in på den gymnasielinje de önskat och därigenom hade låg studiemotivation. Lönearbete kunde då kännas viktigare än studier, speciellt om man kom från en miljö, där familjen utgör en ekonomisk enhet på ett annat sätt än vad som är vanligt i Sverige.

”Innan var det bra när jag jobbade. Jag hjälpte till jättemycket hemma för jag visste att mina föräldrar var sjuka och inte kunde jobba. Jag betalade hela hyran hemma, gav dem pengar till andra räkningar och köpte nya möbler. Jag köpte till och med en bil till min pappa som present.” (Man 20 – 24 år).

Flera av informanterna tog upp segregation som ett hinder för att de skulle känna sig delaktiga i skolan och samhället.

”Jag tycker det är hemskt att jag inte har några svenska kompisar, alltså riktiga vänner. De som gick i min klass när jag var yngre umgicks jag inte så mycket med för de delade upp oss. Vi som hade invandrabakgrund skulle ha svenska 2. Vi skulle ha SO2. Jag hamnade alltid med dem som hade invandrabakgrund och de svenska i en [annan] grupp. Det har alltid varit uppdelat.” (Kvinna 25 - 29 år).

Skiljelinjen mellan ”vi” och ”dom” framkom tydligt där skolorna i invandratäta områden uppfattades som sämre i termer av miljö, skolmat, lärare etc. Majoritetssamhällets syn på de problemfyllda ”invandrarområdena” stämde inte heller med den egna verkligheten, något som föreföll att cementera känslan av utanförskap. Följden blev lågt ställda förväntningar – från lärarnas sida, men också från informanterna själva, vilket påverkade den möjliga framtidsvisionen.

”Man tänker att varför är det så att de som bor inne i stan får det mycket bättre och vi får dålig skolmat och sämre skollokaler. Som jag när jag var yngre... De [lärarna] sa att du går på Hjällboskolan, du kommer aldrig att bli läkare. Så tänk dig det att man har alltid, känt sig nedtryckt. Att det är ingen bra skola, inga bra lärare, förstår du?” (Kvinna 25 - 28 år).

Informanter tog även upp att brist på en fullgod svenska i en omgivning där få har svenska som modersmål innebar att studierna kunde bli onödigt svåra och på sikt förhindra vidare studier.

”Det är verkligen jättesynd att man måste ha vissa kurser med sig för att bli någonting. Om det hade varit lättare hade jag kanske satsat på läkarutbildning. Ok, jag kanske inte har de ämnena från gymnasiet. Efter gymnasiet kan man läsa in det på Komvux men nu måste man klara allt på tre år. Som jag t.ex. jag älskar historia. Jag älskar det verkligen från hjärtat. Men jag fattar ingenting av språket i historieböckerna. De gör det svårt. De vill inte att vi ska förstå. När vi gör ett prov kan jag allt men på själva provet

⁴ Vingagymnasiet är en gymnasieskola i Göteborg som är inriktad på ungdomar som behöver bättra på sina be-

är frågan på ett språk som gör det så komplicerat att jag inte förstår. När någon förklarar frågan så förstår jag.” (Kvinna 20 - 24 år).

Trots svårigheter i grund- och gymnasieskolan hade flera av de intervjuade unga vuxna nått fram till en punkt där de bestämt sig för att gå vidare i sina studier. En sådan vändpunkt var exempelvis en praktikplats/arbete där informanten trivts och fått stöd. Att studera på folkhögskola är ett annat exempel på hur informanter lyckats ta sig vidare och skaffa sig gymnasiekompetens.

”Nu är jag snart färdig. Jag trodde aldrig jag skulle klara det för jag har aldrig gillat skolan. Men den här skolan var väldigt, väldigt bra. Man träffar så många svenskar och jag är inte så van vid det. Det finns sådan gemenskap och lärarna är jättebra. Du vet lärarna bryr sig och de försöker hjälpa dig så mycket som möjligt. Om jag inte förstår så känner jag inte att vad trög jag är utan de förklarar. Det är grupparbeten och är det något som är dåligt så pratar de med dig. Man har inga prov.” (Kvinna 25 - 29 år).

De beskrivna svårigheterna visar på vikten av att bli sedd av någon eller några vuxna. Detta i sig gav individen motivation och energi att försöka ta sig vidare.

De funktionshindrade informanterna med svårigheter att bearbeta och tolka information hade alla gått i särskola. De flesta hade trivts bra i skolan men det fanns också exempel på att funktionshindret resulterat i mobbning och utanförskap.

”Jag gick i en specialklass i första klass. Sedan fick jag hoppa över till särskolan. Det var jobbigt för man blev retad av andra skolbarn då. Man blev ifrågasatt varför man gick i särskolan utav barn som var friska. Och eftersom jag inte har ett funktionshinder som syns och så kan man inte förklara exakt varför. Jag går på särsvux och jag trivs inte så jättebra. Dom har dömt ut mig dom också. Dom ger mig inte ens en chans, jag blir så förbannad. Kasta mig i sjön och då förlorar de ju en människa också. Men så är det och det har alltid varit så.” (Kvinna 25 - 29 år).

Funktionshindrade informanter med svårigheter att röra sig, se eller höra hade varierande upplevelser beroende på typ av funktionshinder och individuell bakgrund. De hade ibland upplevt problem i skolsituationen, delvis för att skolan inte var anpassad för deras funktionshinder.

tyg. Programmen är individuella och ger förutom teoretisk behörighet även möjlighet till praktik på arbetsplatser.

”Jag hamnade ju på IV och fick läsa upp matte, svenska, engelska innan gymnasiet. Ja och nu har jag hamnat här [på Komvux] och får läsa upp mina betyg igen. Om man vill ha stöd så måste man söka upp det själv och det tar ju sådan tid för man måste ju tjata och tjata. Man måste ju kunna få se det som står på tavlan eller på stencilerna eller få anteckningar på det. Men lärarna glömmar ju av det från lektion till lektion. Man får bara påminna, påminna, påminna. Man orkar inte till slut så man struntar i det.”
(Kvinna 20 – 24 år) .

Byte från vanlig gymnasieskola till ”Dövgymnasium” hade varit en lättnad för en informant med svårigheter att höra. Informanter med svårigheter att röra sig var kritiska till Riksgymnasiet⁵ och menade bl.a. att kraven vara för lågt ställda.

”På riksgymnasiet är det anpassat så mycket så att det nästan är löjligt lätt. Eftersom man gick i en liten klass med andra funktionshindrade så var man tvungen att vänta in dem som var långsamma ibland. Det var lite jobbigt ibland. Jag tyckte att man kunde anpassa klasserna lite bättre tempomässigt. Ibland var det för svårt och ibland var det alldeles för lätt. Jag fick gå ett år extra för att läsa matte. Om jag hade gått ett vanligt gymnasium så hade jag fått mitt IG och det hade varit bra med det. De ser till att man klarar alla ämnen även fast man inte gör det. Det har man ingen nytta av längre fram i livet.” (Man 20 - 24 år).

Homo- och bisexuella informanter kallade sig själva för HBT-personer⁶. I flera fall hade de haft problem med kamratrelationer i samband med ”komma ut-processen, dvs. när de berättat för omgivningen om sin sexuella läggning. Generellt beskrevs kunskapen om HBT som dålig både bland kamrater och vuxna, där HBT varken syns eller räknas med i skola och vardagsliv.

”I plugget var det helt otroligt hur omedvetna folk var, och vad de sa och hur de betedde sig för att jag hade flickvän. Det var inget grovt utan mer det här osynliga. Vi tar lite avstånd från dig, vi vill inte riktigt vara kompisar med dig för vi tycker att du är lite speciell. Och det hände EFTER att de hade fått veta. Innan dess var man med i tjej-

⁵ Riksgymnasiet erbjuder gymnasieutbildning för ungdomar med funktionshinder som har behov av habilitering. Verksamheten finns på fyra orter; Stockholm, Göteborg, Kristianstad och Umeå.

⁶ HBT står för homo-, bi- och transsexuella

gänget och hörde alla prata om sin pojkvän hit och dit. Men efter att jag berättade om min flickvän så var man lite utesluten ur den gruppen.” (Kvinna 20 - 24 år).

Problem med gymnasiestudierna verkade inte vara så uttalade i HBT-gruppen men det förekom avbrutna studier och erfarenheter av mobbning under skoltiden. Andra faktorer som förefaller ha påverkat dessa informanternas studier var föräldrarnas inställning till HBT, vid vilken ålder personen hade berättat om sin sexuella läggning samt stöd från vänner och andra källor.

Sammanfattningsvis visade intervjuerna att informanterna upplevde hinder i relation till skola och studier, vilket ofta resulterat i att de inte lyckats fullfölja studierna. Dessa hinder kunde vara av flera olika slag; strukturella –skolan var inte anpassad till deras behov, bristande myndighetsutövning och negativa attityder i samhället, kulturella –krav från familj och släkt, hederproblematik eller individuella –missbruk, sjukdom, familjerelationer. Trots detta hade majoriteten av informanterna så småningom hittat framkomliga vägar i livet, däribland andra former av vuxenutbildning som Komvux och Folkhögskola. Stöd från vuxna spelade ofta en avgörande roll.

Arbete / sysselsättning

Av de tjugotre informanterna hade fem lönearbete, en arbetade ideellt och ytterligare fem fanns i dagverksamhet. De flesta försörjde sig genom någon form av aktivitetsstöd och/eller bidrag. En av informanterna hade försörjningsstöd.

Bland informanterna med utländsk bakgrund hade enstaka förvärvsarbete, några var arbetslösa och några studerande. De flesta hade erfarenhet av kortare arbeten som sommarjobb, tillfälliga arbeten och/eller praktikplatser. Erfarenheterna av dessa varierade och en praktikplats som inte ledde till något arbete upplevdes i förlängningen som meningslöst. Arbetslösheten beskrevs också som deprimerande och destruktiv.

”Jag är hemma. Man blir ju deprimerad. Jag ringde till Arbetsförmedlingen för en vecka sedan för jag ville gå både på lastbilskurs och så vill jag att de skickar mig någonstans på praktik. För jag känner att jag har varit hemma alldeles för mycket och att jag inte mår så bra.” (Man 20- 24 år).

Många av dessa informanter misströstade om möjligheterna att skaffa arbete och beskrev sina negativa erfarenheter från arbetsmarknaden eller av att söka arbete. Känslan av att bli diskriminerad var tydlig.

”Man har mycket svårare att få jobb om man har utländsk bakgrund. En sysling till mig ringde [ett ställe] och frågade om han kunde komma och få träffa dem personligen och presentera sig. De sa att '-Nej, tyvärr vi har fullt'. Så har han en annan kompis som talar verkligen fin svenska utan brytning. Han ringde och sa: -'Hejsan, jag heter Jonas Andersson och jag är jätteintresserad av det här och finns det fortfarande platser kvar?' - 'Ja, det finns det några platser kvar,' sa de. Det har fått mig att tänka att det är så nu för tiden. De vill helst ha svenskar i första hand, utlänningar i andra hand.” (Man 20 - 24 år).

Ofta beskrev informanterna en kombination av utanförskap och lågt ställda förväntningar på vad de själva skulle kunna åstadkomma.

”Jag ville bli polis. Men det är ingen idé. Det är för svårt. Språket måste vara perfekt. Man måste kunna engelska bra. Jag vet att jag inte kan klara av sådant där.”
(Man 20 – 24 år).

Svartjobb och utnyttjande i arbetslivet togs enbart upp i gruppen informanter med utländsk bakgrund. Bland kvinnorna fanns erfarenheter av sexuella kränkningar på arbetsplatsen. Både kvinnor och män hade erfarenhet av att bli utnyttjade eller mobbade.

”Jag tjänade aldrig en krona extra på att jobba svart utan jag kanske fick cigarettpaket och kanske en lunch. Plus att det är väldigt stor risk för att man blir utnyttjad. Speciellt när man är kvinna. Det finns sådana chefer som har tålmod. De kan vänta ett par månader på en tills de får tillfälle och då kommer de och försöker att småtafsa och försöker att visa pengar...” (Kvinna 20 - 24 år).

Att känna sig utnyttjad på arbetsplatsen och bli avskedad när man försöker att hävda sina rättigheter förstärkte känslan av maktlöshet.

”Jag kände att de började utnyttja mig till max för jag jobbade måndag till söndag. Det kunde hända att jag jobbade så i två veckor och tredje veckan fick jag ledigt två dagar. De följde inte lagen och jag blandade in facket och jag tror att det var därför som jag fick sparken.” (Man 20 -24 år).

Det var alltså både känslan av att bli diskriminerad på grund av negativa attityder i samhället, såväl som konkreta erfarenheter av diskriminering, utnyttjande och kränkning som fick informanterna att må dåligt.

Bland informanterna med funktionshinder framgick att sysselsättning i s.k. daglig verksamhet, studier och ideellt arbete kunde ge livet innehåll och mening. Brist på pengar var däremot en faktor som påverkade livskvalitén negativt. Det fanns informanter som påbörjat studier eller ideellt arbete i brist på lönearbete. Några hade haft kortare arbeten men inte trivts med dessa. Informanterna menade att funktionshindret försvårade deras möjligheter på arbetsmarknaden. Å andra sidan förefaller ett alltför stort omhändertagande från samhällets sida skapa höga förväntningar på fortsatt omhändertagande och en vilshenhet om hur man själv aktivt kan gå tillväga för att skaffa sig ett arbete.

”Arbetsmarknaden är som en stor sten. Visst det finns de bland oss som har jobb men de är få. Och vet man inte vart man ska leta så blir det svårt. Jag känner ingen som kan.... Hur ska jag bära mig åt?” (Kvinna 25 - 29 år).

”De flesta har den inställningen att vi kommer vidare ändå. Vi får säkert jobb ändå för samhället är så hjälpsamt. Som föreningen som jag är med i. Vi träffade en kvinna från Arbetsförmedlingen för några veckor sedan. Hon kom och berättade hur det var och det var nästan pinsamt. Alla andra i styrelsen satt bara och klagade på att de inte hade några jobb och att det är så synd om oss funktionshindrade. Men man måste faktiskt utbildas om man vill ha jobb också.” (Man 20 - 24 år).

Andra faktorer som togs upp i intervjuerna var de negativa attityder i samhället som finns till funktionshindrade, exempelvis att personer som har funktionshinder är mer sjuka, inte kan utföra sina arbetsuppgifter och liknande. Även strukturella hinder som regler för bidragssystemet kunde fungera diskriminerande på arbetsmarknaden.

*”Nu vill jag bara vara hemma en stund efter jag har slutat. Sedan vet jag inte. Söka jobb tror jag. Men jag måste ha ett jobb över där jag tjänar över 12 000 annars förlo-
rar jag mina bidrag. Det känns nästan omöjligt. Det känns nästan som att politikerna
gjort så för att de inte vill ha funktionshindrade i yrkeslivet.”*

(Man 20 - 24 år).

För personer med svårigheter att röra sig var även tillgängligheten på skolan/arbetsplatsen en faktor som alltid måste tas med i beräkningen vid eventuella studier eller arbete. Att placeras på en skola med trappor och utan hiss blev då ett konkret hinder för studierna. Detsamma gällde osäkerheten inför en eventuellt blivande arbetsplats.

Även de homo- och bisexuella informanterna tog upp diskriminering i arbetslivet. Detta handlade om negativa attityder mot HBT i samhället, något som informanterna misstänkte kunde påverka deras möjligheter att få arbete om de berättade om sin sexuella läggning vid en anställningsintervju. På arbetsplatsen kunde dessa negativa värderingar upplevas kränkande även om det inte riktades direkt mot dem själva.

”Att man blir nertrackad, att man får så grova kommentarer hela tiden. Fast det inte alltid är riktat mot mig så dras det så mycket grova skämt om homosexuella, och jävla böggjävlar och den attityden. Det är inte kul att vara i en sådan situation.” (Kvinna 20-24 år)

Homo- och bisexuella informanter beskrev inga direkta svårigheter att få arbete. Däremot fanns en rädsla för diskriminering pga sexuell läggning.

Vikten av stöd och erkännande

Informanterna hade också positiva erfarenheter från arbetsmarknaden. Gemensamt för dessa var att individen blivit sedd och erkänd för den han eller hon var och/eller fått stöd/vägledning med att söka arbete. En praktikplats eller ett tillfälligt arbete vid rätt tillfälle hade i några fall blivit en vändpunkt som motiverat till vidare studier.

”Efter allt det här med gymnasiet hade jag inte ork att göra någonting. Jag ville bara ligga hemma och sova och titta på TV och vara allmänt lat. Men sedan när man helt plötsligt fick det här [jobbet] gick det upp ett ljus; Jag måste gå upp på morgonen, jag

måste gå och lägga mig i tid, jag måste verkligen sköta det. Det kändes skitviktigt. Det har varit en mycket bra erfarenhet.” (Man 15 – 19 år).

De homosexuella kvinnorna tog upp bristen på förebilder i arbetslivet och i samhället i stort. Vetskapen om att chefen var lesbisk kunde då innebära en lättnad.

”Jag tror att hon förstod vem jag var. Vi hade ett medarbetarsamtal och då berättade hon att hon var gift med en kvinna och hade barn ihop med henne. Jag vet inte varför men jag tror att det var för att jag skulle känna att det fanns någon mer eller någonting. Jag vet inte. Det var ganska uppenbart i alla fall. Att det inte är något konstigt med det, sa hon. Nej, jag vill också ha en familj en dag, sa jag. Trodde väl det, sa hon.”

(Kvinna 20 – 24 år)

Sammanfattningsvis hade de flesta av informanterna ett uppsatt mål om ett speciellt yrke/sysselsättning som de strävade mot. De beskrev ofta strukturella hinder på vägen mot sina mål, exempelvis diskriminering, utnyttjande och fördomar. Samtidigt visade deras positiva erfarenheter att stöd från vuxna på arbetsförmedling, praktik- eller arbetsplats var av stor vikt för att individen skulle komma runt svårigheter och hinder. Rätt stöd var i sig menings- skapande och motiverade till att förverkliga drömmar och visioner.

Bostad och familjebildning

Boende

Av de intervjuade informanterna bodde nio hos sina föräldrar, nio i egen lägenhet (i ett fall med make), tre i kollektiv, en i gruppbostad och en på hotell. Brist på billiga hyreslägenheter är ett akut problem på många håll i landet. Detta påverkar de unga vuxnas möjligheter att få en egen bostad och kunna flytta hemifrån. Det är därför något förvånande att ingen av intervjupersonerna beskrev problem med att få tag på en lägenhet. En av informanterna uttryckte en vag oro över att det kunde vara svårt att hitta bostad om man flyttar in till Göteborg för att studera.

De problem som informanterna tog upp i samband med sitt boende var delvis på en annan nivå, exempelvis att övertyga föräldrar eller sociala myndigheter om vikten av att flytta till

eget boende, svårigheter att byta bostadsområde eller svårigheter att hantera rutiner kring boende och flytt.

Att bo med föräldrarna var vanligt förekommande, vilket till viss del kan förklaras med att de flesta informanter fanns i ålderskategorin 20-24 år. Bland informanterna med utländsk bakgrund fanns unga vuxna som ville flytta hemifrån för att slippa social kontroll, något som föräldrarna motsatte sig. Det fanns också erfarenheter av trångboddhet.

”I nio månader har jag bott hos pappa och i åtta månader gick jag inte i skolan. Mycket problem. Två rum och tio personer. Vi var fyra halvsyskon, jag och min bror, två farbröder, pappa och hans fru. Det blev mycket problem. Varje dag så måste vi städa rummet och städa toaletten. Hon [hans fru]städar inte och hon är arg. Mycket problem. Varje dag städa. Jag somnade klockan fyra på natten i soffan och vaknade klockan sex på morgonen. (Man 15 - 19 år).

En orsak till att bostadsbristen knappast nämndes kan vara att boendet i flera fall var ordnat via sociala myndigheter eller Lägenhetsbyrån.⁷

”Eftersom vi är sådana speciella, konstiga människor så får vi inte gå till en vanlig bostadsförmedling utan det finns ett ställe som heter Lägenhetsbyrån som har hand om alla handikapplägenheter i Göteborg. Där fick jag ställa mig i kö och vänta på en lägenhet. Det tog jättelång tid och det fanns inga lägenheter. Då ringde mamma och var jättearg och sa att om ni inte skaffar fram någon lägenhet så ringer jag polisen. Då fanns det plötsligt en massa lägenheter. Jag fick lägenheten samma dag som jag slutade gymnasiet.” (Man 20 - 24 år).

Funktionshindrade informanterna med svårigheter att bearbeta och tolka information bodde antingen i gruppboende, i eget boende eller med sina föräldrar. Ett problem som dessa informanter tog upp var svårigheten att få tillstånd från kommun eller föräldrar att flytta till ett eget boende. Det innebar att kampen i första hand gällde *möjligheten* att få flytta, inte att få bostad.

⁷ Lägenhetsbyrån (Fastighetskontoret) har som uppgift att efter remiss från stadsdelsförvaltningar och sjukvård anskaffa lägenheter till hushåll som av sociala eller medicinska skäl inte kan ordna bostad på egen hand.

Familjebildning

Flertalet ville få eller hade redan ett stabilt förhållande med en partner. Alla var inte säkra på att de ville skaffa barn utan ville först utbilda sig och börja arbeta samt känna sig säkra på förhållandet. Familjebildning blev därmed en senare fråga när tillvaron kändes mer stabil. Frågan om barn diskuterades ingående bland de homo- och bisexuella informanterna där man funderade på adoption, insemination eller ett biologiskt barn som möjlighet.

”Jag kan inte tänka mig en framtid utan barn. Sedan vet jag inte om det blir med en kvinna eller en man men än så länge är jag väldigt angelägen om att ha ett eget barn. Men det är svårt att se sig själv med en man och barn. Jag har fortfarande svårt att se två pappor.” (Man 20 - 24 år).

Inställningen till barn kunde också skilja sig åt mellan funktionshindrade män och kvinnor med svårt att röra sig.

”En kvinna skulle jag kunna skaffa mig på sin höjd. Familj vet jag inte. Jag är ingen familjemänniska. Mina killkompisar har samma inställning som mig. Men alla mina tjejkompisar pratar barn stup i kvarten.” (Man 20 - 24 år).

De flesta funktionshindrade informanterna med svårt att bearbeta och tolka information hade inte funderat så mycket på frågan om familj och barn. Men det fanns också exempel på motsatsen där informanten uttryckte en stor längtan efter att skaffa barn men upplevde sig vara styrd i denna fråga.

”Det är svårt med hjärnskadan. Den [hjärnan] är lite långsam men jag fungerar inte sämre än vad du gör. Det är svårt för det är Socialnämnden som styr att funktionshindrade inte ska skaffa barn. Jag menar att myndigheterna bestämmer för mycket och det är många som upplever det här problemet. Jag sitter inte i rullstol och jag är inte blind och jag är inte döv. Jag fungerar som en vanlig människa. Skulle jag få ett barn så tycker de att jag inte är lämplig som mor eftersom jag har ett funktionshinder.” (Kvinna 25 - 29 år).

Drömmen om att skaffa barn upplevdes inte som realistisk eftersom informanten menade att ”samhället” i så fall skulle omhänderta barnen.

Relationer

Familj och släkt

Familjeproblem som att föräldrarna skiljt sig, någon eller båda föräldrarna avlidit eller på annat sätt var frånvarande var vanligt förekommande bland informanterna. Flera av informanterna hade varit utsatta för hedersproblematik, misshandel, vanskötsel och i ett fall också svåra övergrepp som barn. Andra problem som framkom var trångboddhet, sjuka, missbrukande eller arbetslösa föräldrar.

”Det är inte bara skolan som har gjort att jag mår dåligt. Jag hade inte det så bra hemma, kom inte överens med mammas gubbe. Det var därför som jag flyttade hit för att jag blev utslängd hemifrån. Han drack och var full på dagarna. Tog jag hem kompisar så skämdes jag jättemycket när han låg utslagen på soffan.”

(Kvinna 20 – 24 år).

Kulturella skillnader i synsätt innebar att informanterna ibland hamnade mellan föräldrarnas kultur och den svenska kulturen, med konflikter som följd.

”Mamma misshandlade mig mycket när jag var ung. När jag fick min första mens när jag var tolv så slog hon mig blå och skolsköterskan blev rädd och larmade socialen. Mamma hade aldrig sagt till mig vad menstruation var. Det är många invandrarföräldrar som inte vågar prata om det med sina döttrar för de är rädda för att de ska bli nyfikna och gå och utforska i det. När jag fick min första mens så var det den värsta dagen jag gått igenom för då fick jag så mycket stryk. För då trodde mamma att jag hade varit med någon man.” (Kvinna 20 - 24 år).

Bland de homo- och bisexuella informanterna var föräldrarnas inställning till sonen/dotterns sexuella läggning något som påverkade välbefinnandet och kunde vara ett problem.

Vänskapsrelationer

De flesta informanterna beskrev kamratrelationer som en viktig och självklar del av livet. Gemensamt för de intervjuade unga vuxna var att de främst umgicks inom sin egen grupp. Det innebar att informanter med utländsk bakgrund umgicks med andra unga med utländsk bakgrund, funktionshindrade umgicks med personer med samma funktionshinder som de själ-

va hade och homo- och bisexuella personer inom ”HBT-världen”. Tydligt var att de flesta åtminstone indirekt ansåg att attityder och strukturer i samhälle och omgivning bidrog till att gränsen mellan ”vi” och ”dom” dragits. De uttryckte också önskemål om en attitydförändring för att underlätta vänskap och utbyte över gränserna.

Vänskapsband mellan män och kvinnor var problematiskt för en del av kvinnorna, då föräldrarna kunde se manliga vänner som pojkvänner. En pojkvän innebar då även sexuellt umgänge i föräldrarnas ögon, något som till varje pris måste förhindras.

Främst kvinnor med funktionshinder beskrev problem i kamratrelationer under tonåren och behovet att känna sig ”som alla andra”. Detta ledde till att funktionshindret förnekades.

”Ettan till sexan kommer jag inte ihåg så mycket men i högstadiet så vill man ju vara som alla andra liksom. Så där fick jag ju jättedåliga betyg. Jag ville ju vara som alla andra, sitta längst bak. Så jag gjorde ju det. Sedan så... nej det var inte så smart.”

(Kvinna 20 – 24 år).

Kontakten med andra ungdomar i samma situation hade för många av de funktionshindrade, homo- och bisexuella blivit en vändpunkt som gav dem nya insikter. Föreningar och vänskap med andra i samma situation var fortfarande för många en möjlighet till stöd och tillhörighet. Samtidigt uttryckte de ett behov att bli sedd som individ och inte som sitt funktionshinder eller sin sexuella läggning.

Kriminalitet och droger

Främst informanterna med utländsk bakgrund hade personligen varit utsatta för brott och/eller själva varit delaktiga i det. Männen hade oftare egna erfarenheter av kriminalitet och droger än kvinnorna även om de flesta hade varit i kontakt med det. ”Gubbar” som utnyttjade unga flickor i utbyte mot droger nämndes. Många uppgav att de kände kriminella personer och de flesta hade egna erfarenheter av droger men uppgav att de nu blivit äldre och tänker annorlunda. De har insett att de var på väg åt fel håll eller ändrat sitt beteende på grund av ansvar gentemot familjen.

”Jag har kompisar som jobbar med det en gång i månaden. De rånar bilar och så, tjänar minst 10-20 000 och vi sitter hemma en månad och har det kul och festar. Det är därför att det inte finns något arbete.” (Man 20 -24 år).

Informanterna menade också att föräldrarna var rädda för inblandning från de sociala myndigheterna och därför valde ibland att ”blunda” för barnens missbruk. Ett annat problem som togs upp var att drogmissbruk ofta förknippas med förorterna i Nordost men förekommer på många andra håll i Göteborg. Detta ger Nordöstra Göteborg en negativ stämpel som är orättvis och återspeglas på de som bor där.

” Jag vet att för några år sedan så umgicks jag och några tjejkompisar med några killar som inte var så bra. De bodde på Hisingen. Och även om de gjorde dåliga grejer så öppnade de ögonen (på mig). Ni tror att det är värst i Angered men ni skulle veta vad de i Askim gör för de har ju pengar. De kan köpa allt, droger med sina pengar. Och dom sålde ju droger till dem, men det stod aldrig i tidningen att ungdomar från Askim har en massa droger.” (Kvinna 25 – 29 år)

De unga förklarade sin egen kriminalitet eller drogmissbruk på olika sätt, där både strukturella och kulturella faktorer inverkade. Några av informanterna pratade om ”den långa och den korta vägen”. Den långa vägen stod i detta sammanhang för studier och förhoppningsvis ett arbete och den korta vägen för droger, kriminalitet och status i kompisgänget.

Flera kvinnor med funktionshinder hade varit utsatta för misshandel inom familjen. Bland de homo- eller bisexuella informanterna handlade det snarare om en rädsla för att råka ut för brott på grund av deras sexuella läggning. Ingen hade direkta egna erfarenheter av brott men uppfattade det som ett reellt hot.

”Det har inte hänt men jag är mer vaksam numera, speciellt för att jag jobbar på en förening och mitt namn finns på hemsidan. Så jag är på min vakt rätt mycket på grund av det. Jag vågar inte gå själv hem när jag har varit på flatklubb. Om jag vet att jag inte kan gå hem med någon så väljer jag att inte göra saker på grund av detta.” (Kvinna 20-24 år).

Erfarenheterna av kriminalitet och droger var alltså varierande bland informanterna och innehöll både egna erfarenheter av att utföra brott och använda droger till att själv bli utsatt för brott och misshandel samt en rädsla för att bli det.

Utsatthet

Livsberättelser

För att spegla komplexiteten i de ungas utsatthet låter vi informanterna med sina egna ord berätta om sina upplevelser. Vi har valt att sätta samman citat från flera olika intervjuer vilka samlats i livsberättelser under tre fingerade namn. Detta för att undvika igenkännande.

Farah

”Jag är uppvuxen i Gårdsten och har invandrarbakgrund. Jag kom hit när jag var ett år. Ändå känner jag mig inte svensk. Enda gången jag har haft kontakt med svenskar var när jag var på ungdomshem. Det är stor skillnad, invandrare för sig, svenskar för sig. Du ser själv Kanalen på TV. Vill du få kontakt med svenskar, ring detta nummer! När jag gick på gymnasiet var det olika gäng. När man kom till skolan såg man att vid ett träd sitter Gårdstensbarnen, om man gick på andra sidan hade somalierna sitt läger, gick man ned i korridoren var det araber. Svenskarna hade en speciell sida för sig själv. De blandade sig inte med de andra.

Det känns som om det står i pannan på mig. Ärligt talat så känner jag mig utanför. Grejen är den, som jag har pratat med många andra om, att man lever inte här, man överlever. Man går upp varje dag, man jobbar, man åker tillbaka, man städar efter jobbet, går och lägger sig och man går upp igen. Varje dag. Det blir så monotont. Allting är så... bra, men inrutat. Om man inte gör så, då går det dåligt. Men om man gör rätt så går det bra men man tröttnar. Jag fick ångest. Det kändes som om någon skulle strypa mig varje dag jag gick till jobbet.

Många föräldrar är rädda för myndigheterna. De vet att deras barn tar droger men de vågar inte kontakta myndigheterna och be om hjälp för de är rädda att man kommer att ta barnen ifrån dem eller att barnen ska hamna i fängelse. De försöker prata med bar-

nen men de ger upp till slut. Jag är uppväxt i en kultur som har ett starkt hedersbegrepp där jag känner att jag inte har den frihet jag skulle vilja ha. När jag tänker efter, helt ärligt, så blir jag jätteledsen. Jag har slösat bort så mycket av mitt liv. Man lever en gång och jag ska kunna bestämma över mig själv. Jag kan inte det fortfarande. Vi kom till Sverige med mamma. Pappa ringde varje dag och frågade varje dag vad vi gjorde. Men när han kom hit var första månaden rena helvetet. När pappa kom fick jag inte vara ute alls. I 7-8 månader hade han schemat på kylskåpet och en kvart efter att skolan var slut var jag tvungen att vara hemma. Pappa kunde inte acceptera att samhället såg ut så [i Sverige].

Min bror började ifrågasätta hedersbegreppet efter att han själv hade varit utsatt pga. sin flickväns familj. Han började tänka varför, men innan tog han det bara för givet. Även män har ju en del press. Hans flickvän fick väldigt mycket problem. När hennes familj fick reda på att hon hade pojkvän slog de henne. Min bror var beredd att gifta sig med henne men han hade fel ursprung. Två dagar innan hennes familj skulle åka till hemlandet hotade hennes pappa henne med att döda henne. Hon bodde hos en tjejkompis och hennes familj hotade min bror och skar honom med kniv på armen. Han har inte anmält det till polisen för då skulle situationen bara bli värre för hans flickvän. Efter det sökte min bror hjälp hos socialen och de gjorde sitt bästa men deras hjälp fungerade inte så bra. De hittade en plats åt henne på en kvinnojour men där kände hon sig väldigt ensam. Min bror ordnade så att hon kunde åka till sin syster i hemlandet men hennes pappa kom efter. Han brände henne på ryggen med hett vatten och tvingade henne att gifta sig med en man i hemlandet.

Nu har jag en pojkvän och jag måste hålla det hemligt. Jag är rädd 24 timmar om dagen. Jag är rädd att någon ringer pappa och berättar. Jag har ingen att vända mig till med det här problemet. Det stannar i hjärtat och det går ingenstans. Jag blir deprimerad och gråter. Det är en jätteäcklig känsla...”.

Lena

”Det blir jobbigt när föräldrarna skiljer sig. Jag var tvungen att flytta hem till pappa för jag var inte fyllda tolv år. Sedan var det lite jobbigt för pappa träffade en ny och hon tog över som en mamma men hon var inte alltid så rolig. Hon drack för mycket.

För mig blev det ju då sjukbidrag men varför ska man vara sjuk när man är 16 år? Jag har ju två andra syskon som är fullt friska och ändå har vi kommit från samma föräldrar. Jag ville bo själv i en egen lägenhet med assistenter. Men det fick jag inte för myndigheterna De sa att det kostade för mycket pengar. De ville att jag ska på bo på en gruppboende men jag vill klara mig själv så mycket som möjligt. När jag blev 19-20 år så flyttade jag till en gruppboende. Då hade jag en god man som gjorde att jag kände mig omyndigförklarad. Hade jag varit myndigförklarad så hade han redovisat [pengarna] för mig.

Man kastar dem i sjön som inte är fullt friska. De ger oss inte ens en chans och jag tycker det är jättedåligt att man ska döma ut en människa med en gång, att man inte är värdefull alls. Man blir behandlad som om man var, ja nu får vi inte säga ordet, men på den tiden så var det rätt mycket utvecklingsstörning. Och det är inte så bra för man kan ju utvecklas. [På gruppboendet] var det så konstiga regler att följa. Vissa var tvungna att duscha före middagen och man fick inte den där integriteten att fixa hygien själv. Men städa däremot, det var man tvungen. Det var så många pedanter där. Man fick inte bestämma hur man vill ha det i sin lägenhet. Och de tyckte inte om mig som jag är. De tyckte jag var för kraftig och att jag skulle gå ner i vikt. Jag tänker inte göra det bara för att någon annan säger det. Det är min kropp och ingen kan bestämma det. De borde respektera mig som jag är och inte gnälla.

Nu bor jag i en egen lägenhet med två katter. Ibland är det lite ensamt men ibland är det skönt. Man har ju sällskap med katterna men man kan inte få en sådan kommunikation som med en vuxen. Jag har precis fått två fåglar också så det blir lite mysigt med katter och så fåglar. Däremot har man ingen rättighet att tvätta i tvättstugan känner jag. Bokar jag en tvätttid så är det min tvätttid. Och ändå går de och stjälar min tvätttid och det hatar jag. Jag får ingen chans att tvätta eller så undviker jag att tvätta och så blir det ingen tvättning på en månad. Egentligen borde jag tvätta varje vecka som alla andra men det blir inte så. Försöker jag tvätta en gång och det blir jobbigt så tvättar jag inte. Ibland önskar jag att jag inte varit född ens... ”.

Peter

”Jag har alltid vetat att jag har dragits till män. I 5-6 an började klasskompisarna prata om tjejer och fester. Under den perioden var jag ganska populär bland tjejerna men

även bland killarna för att jag hade så lätt att få tjejer. Då ville man inte tänka på det. Sedan är jag sådan att jag måste vara mig själv annars trivs jag inte. I 7:an kom jag ut, först till mina föräldrar. De tog det bra och jag har ett väldigt stort stöd från hemmet. Annars hade jag aldrig klarat det. Det är värre att förlora sin familj än sina vänner. De kompisar som jag hade då svek mig. Jag kommer från ett litet samhälle och är man inte som alla andra blir man utanför. Jag fick inte ens duscha i samma dusch som killarna. Jag kom ihåg att en gång i sjuan så väntade de utanför duschen och då hade de tagit mina kläder och slängt ut dem i snön. Jag hade ingen att prata med i skolan, inte ens kuratorn förstod mig. Jag kände att jag inte kunde klara det själv då. Jag hade en hel skola mot mig och vart jag än gick så var det någon som puttade på mig eller fällde kommentarer. Till slut gick det så långt att jag bröt ihop. Jag bara låg på golvet och grät och skakade och det var som att ens liv gick i svart/ vitt och helt plötsligt slocknade framför ögonen. Sedan kände jag att någon tog upp mig och en lärare hade märkt att det var något som inte var bra. Jag blev tvungen att byta skola och då blev det mycket bättre. Under den tiden gjorde jag ingenting. Jag bara låg i min säng och kolla på TV i tre månader och åt knappt, sov knappt.

Jag började gå på gayklubb. I början var det roligt men sedan så kommer allt ikapp en. Det är som att gå in i en dokusåpa. Alla var med den ena och den andra och den ena var man och den andre var kvinna. Det var väldigt rörigt. Vårans krets är en intressant skapelse, en familj – som vi kallar oss. Min pojkvän hade varit ihop med alla i vår umgängeskrets. Det är det jag inte förstår riktigt för jag är ganska hetero i min tankar om sådant. Men där ska alla vara vänner och det ska vara så trevligt. Det blir en väldigt falsk värld. Mycket skitsnack, mycket skvaller och mycket fasad som man ska hålla uppe och det är påfrestande. Men sedan fick jag en pojkvän och när vi bodde ihop blev det betydligt lugnare. Anledningen till att vi inte umgicks med våra vänner var alla de här konflikterna. Vi tog avstånd för man orkade inte med det. Den ena hade varit med den andre och sedan är det konflikter hit och dit.

Jag har en vän som jag lärde känna som Kristoffer men idag heter hon Victoria. Det var den första nära vän jag fick och är det än idag. Jag har haft mycket tankar om det här, hur svårt det måste vara när man inte ens är bekväm i sin egen kropp eller när det inte kopplar rätt någonstans. Det är **väldigt** komplicerat. Nu har det gått ganska långt så nu är allt nästan klart. Idag mår han jättebra.

Heteronormativiteten upplever jag som jobbig. Exempelvis när man kommer till ungdomsmottagningen och frågar efter kondomer så säger de: Ja, då får du ta det lugnt med flickvännen då. ' Bara en sådan sak, att kunna säga att då får du ta det lugnt med din partner. Det vore ju ett jättestort stöd. Eller när man ser andra heterosexuella par så går de och pratar med varandra och träffas på det sättet men det kan du inte göra som homosexuell. Det är det som är problemet när man går på stan. Att man inte kan hålla varandra i handen och gå och pussas som alla andra gör. Inte på det sättet för då riskerar man antagligen att få en käftsmäll och det känns ju lite otryggt. Det är därför det finns Pridefestival och gayklubbar. ”

Delaktighet

Känslan av delaktighet kan sägas utspela sig på flera nivåer och i flera olika grupper som familj, vänner, föreningar och i samhället. Detta blev också tydligt av informanternas berättelser. På den samhällliga, strukturella nivån, berättade informanterna om betydelsen av att få engagera sig, vara med och påverka samt att känna sig delaktiga i samhället.

”Jag kommer inte att ge upp. Kommer jag inte in [på utbildningen] så kommer jag att söka igen. Jag är en sådan som ger upp lätt men jag är äldre nu och man måste ha tålamod. Jag vill ju så mycket. Jag vill hjälpa andra ungdomar som jag vet att de har det svårt och som inte tror på sig själva.” (Kvinna 25 - 29 år).

De informanter som hade haft problem uppgav ett stort intresse för att hjälpa ungdomar med liknande problem och påverka attityderna i samhället, exempelvis gällande hedersproblematik, jämställdhet och integrationsfrågor, kvinnlig könsstympning, funktionshinder och funktionshindrades rättigheter och HBT-frågor. Några informanter såg sig själva som resurs där de kunde finnas till hands för samtal och fungera som förebild för andra unga.

Segregation beskrevs som ett stort hinder för delaktighet i samhället, både gällande utbildning, möjlighet till arbete och i kontakten med majoritetssamhället. Gränsen mellan ”vi” och ”dom” framstod som allra tydligast bland informanterna med utländsk bakgrund, där delaktighet föreföll upplevas mer som en vision än en faktisk verklighet.

”När jag var yngre kändes det som om de hade glömt bort oss [i Nordost]. Som att de [tänkte] att de är där och de klarar sig själva. Det ska vara lika för alla men det är inte så. Det var aldrig så och det är fortfarande inte så.” (Kvinna 25 - 29 år).

Men delaktighet kunde också röra den egna/föräldrarnas etniska grupp. För flera av de unga vuxna med utländsk bakgrund bestod problemet delvis i att de hamnade mellan föräldrarnas kultur och den svenska. Följden kunde bli att de inte kände sig riktigt hemma i någon av dem.

”Det kändes så här att komma till Sverige. Man kom till en ny värld där människorna ser annorlunda ut. Maten är annorlunda och lukten är annorlunda. Man förlorar sig själv faktiskt. Själen blir vilse om man säger så. Hemma är en annan värld, en helt annan värld. Ett barn som flyttar till ett annat land, det är det värsta som kan hända. Jag skulle aldrig göra så mot mina barn. De ska veta vilka de är och de ska ha sina vänner och släktingar. De ska inte behöva lida som jag har gjort.” (Kvinna 20 – 24 år).

Flera informanter menade att vännerna då blev ännu viktigare och gav status, respekt och delaktighet, något som man inte upplevde vare sig från familj eller samhälle. Avvägningen mellan svenskt levnadssätt och ursprungslandets är en ständig balansgång.

Jag kom ensam [till Sverige] och bodde med min farbror. Det gick snett och vi kunde inte komma överens. Jag var lilla slaven som var hemma och städade och lagade mat. Jag fick inte ens äta mat hemma. Jag brukade plocka mat på skolan. Sedan fick jag bo hos en svensk familj, en svensk pappa. Jag bodde med honom tills jag var sjutton år och då flyttade jag ihop med min första pojkvän, en svensk man. Jag har några vänner från mitt födelseland som jag umgås med men jag har mest svenska kompisar. Jag har upptäckt att jag inte kommer överens med män och kvinnor från mitt gamla land eller min familj. Jag har ingen kontakt med dem. De förstår inte mig och de respekterar inte mig som jag är. Det är många som säger; Hon är för svensk.” (Kvinna 25-29 år).

Samtidigt var det tydligt att informanterna levde i och med sin kultur och ständigt förhandlade och omförhandlade om sitt handlingsutrymme. Även om antalet informanterna var få tyder intervjuerna på att flickornas handlingsutrymme var mindre än pojkarnas. Kvinnorna hade en ökad press på sig att inte avvika alltför mycket från de kulturella normerna.

Funktionshindrade informanter med svårt att röra sig och svårt att se menade att deras delaktighet i samhället begränsades av deras funktionshinder och omgivningens värderingar. För individer med bristande stöd från familjens sida innebar det en dubbel utsatthet. Flera av informanterna med funktionshinder hade engagerat sig i föreningar som arbetar för unga funktionshindrades rättigheter.

”Ja nu mår jag bra får jag säga. Det är väl bara skolan då. Men eftersom jag är med i en förening så kan man ju fråga andra om tips och råd om hur man ska göra. Det är jättebra. Innan var jag helt själv. Jag kände ingen annan som var synskadad. På högskolastadiet kände jag ingen som var synskadad och det var väl lite därför som man ville vara som alla andra. Hade jag känt dom då så hade det säkert varit annorlunda.”
(Kvinna 20 – 24 år).

Intervjuerna visade på en skillnad mellan kvinnor och män i detta sammanhang. Endast en av de intervjuade männen deltog i föreningslivet. Han vittnade också om att hans manliga vänner inte var intresserade av att engagera sig.

”De anser som jag att det är ett töntigt förbund. Man behöver inte göra sig mer handikappad än vad man är genom att gå med i sådana förbund. Jag tyckte också så egentligen. Jag är med bara för att jag blev invald i styrelsen och sedan har jag blivit kvar.”
(Man 20- 24 år).

De båda informanterna med svårt att höra verkade ha mindre problem i samhället än andra funktionshindrade. En man betonade att han aldrig i första hand sett sig som funktionshindrad.

”Jag har aldrig identifierat mig som hörselskadad. På ett sätt har jag det men inom den hörselskadade och döva världen så är det alltid isolering från andra. I och med att jag aldrig har varit utstött så har jag inte känt något behov av det.” (Man 20 - 24 år).

Synen både på sig själv och på föreningarna varierade alltså bland informanterna. För informanter som valt att delta i föreningslivet fyllde detta olika funktioner. Dels möjlighet till delaktighet med andra i samma situation men även för att påverka attityder, den egna gruppens rättigheter och större delaktighet i samhället.

Även de homo- eller bisexuella informanterna hade engagerat sig aktivt i HBT-frågor och såg detta som ett meningsfullt och nödvändigt arbete för att öka jämställdheten i samhället.

” Jag aktiverar mig ganska lätt i samhällsfrågor, tycker att det är viktigt. När jag började att bli aktiv i politiska saker blev jag elevrådsordförande och kamratrådstödjare och samtidigt gick jag med i en förening. [Jag tänkte] vad kan man göra för att det ska bli bättre i samhället och då kändes det som att den föreningen var något för mig eftersom jag har varit ganska politiskt lagd och vill förändra saker. Jag brinner för jämställdhet mellan alla människor och så brinner jag för det här med HBT. Att man ska kunna gå omkring och vara den man är. ” (Man 16 - 19 år).

De kvinnliga homo- och bisexuella informanterna menade att homosexuella män i högre grad var öppna med sin sexuella läggning än homosexuella kvinnor. De ansåg också att manliga homo- och bisexuella hörs och syns mer i samhället än de kvinnliga.

”Det är så här att män tar för sig mer helt enkelt. Jag tror inte att det beror på sex att de tar sina rättigheter. Det känns som om alla män syns mer, hörs mer och tar sina rättigheter. I media syns de mycket mer. Om man ser bilder från pride är det ju alltid primadonnorna, männen som syns. Bögar har funnits i alla tider men det har ju inte lesbiska för det fanns ju inte. Det är ju inte på riktigt heller. Det speglar sig fortfarande väldigt mycket. ” (Kvinna 20-24 år).

”Komma ut-processen” beskrevs på olika sätt av kvinnor och män. De manliga informanterna definierade det tydligare som ett tillfälle eller en kortade period av sitt liv. Kvinnorna beskrev det snarare som en ständigt pågående process där de tvingas ”komma ut” varje gång de mötte nya människor som inte kände till deras sexuella läggning.

Homo- och bisexuella informanter beskrev ett utanförskap som framför allt handlade om den heteronormativitet som finns i samhället. Utanförskapet går igen både i partnerskap och familjebildning men även i konkreta vardagliga händelser som att kunna köpa smink till sig själva utan att få ”konstiga” blickar. En annan faktor som togs upp var avsaknaden av förebilder, exempelvis äldre homo- eller bisexuella par som ”kommit ut” och levt länge tillsammans.

Informanterna menade också att heteronormativiteten innebär att det saknas förebilder i radio, TV, tidningar, böcker och reklam där homo- och bisexuella kan känna igen sig.

”Det finns normer i allmänhet för en [hetero]relation, och det kan vara skönt att veta vad man ska göra. I en homorelation har man oftast inte något att hålla sig till. Det finns inga förebilder i stort och jag kan känna att jag saknar det. Jag läser böcker och allt är så hetero rakt av så det blir tröttsamt. Ingenstans skildras min vardag.”

(Kvinna 20 - 24 år).

En skildring av vardagslivet som en spegel av den mångfald som finns i samhället idag upplevdes vara svårt att finna, något som kan bidra till att cementera gränserna. Informanterna påpekade att HBT endast blir synligt i vissa och då ofta spektakulära sammanhang som ex. Pridefestivalen, exotiska flatserier på TV eller reklam riktad direkt till homosexuella. Generellt förefaller också kvinnliga HBT-personer vara mer osynliga i samhället än manliga.

Sammanfattningsvis visade intervjuerna att informanterna upplevde en viss brist på delaktighet i samhället. De hinder som beskrevs låg på flera olika plan och var alltså antingen strukturella (fördomar, segregation), kulturella (olika syn på när man är vuxen) eller individuella. Det var också tydligt att informanterna trots detta kämpade för att bli mer delaktiga i samhället. Detta kunde ta sig olika uttryck som politiskt engagemang, föreningsengagemang eller att aktivt fortsätta söka arbete.

Att bli vuxen

Informanterna hade ofta själva funderat över frågan om att bli vuxen och vad som utmärker en vuxen person. Åldersmässigt ville de inte dra en direkt gräns utan hänförde det snarare till individens förmåga att kunna ta ansvar för sitt liv. Begrepp som kan sägas spegla samhällets syn på vuxenhet nämndes, såsom utbildning, arbete, egen lägenhet och familj. Att uppfattningen om när en person blir vuxen delvis kan vara kulturellt betingat speglas i nedanstående citat.

”När jag bråkade med pappa igår så sa han: ’Du är inte en människa. Du är inte värd någonting.’ Jag inte den flickan han drömmer om. Jag kommer aldrig att bli vuxen. Jag blir vuxen när jag gifter mig. Nu är jag ett barn, kanske inte ens det.”

(Kvinna 20- 24 år).

Några av de kvinnliga informanterna med funktionshinder hade under tonårsperioden genomgått en tydlig identitetskris som var relaterat till deras funktionshinder. Detta togs inte upp av de manliga informanterna.

”När jag var mindre tyckte jag inte att jag var så utfrysst. Men sedan när tonårsperioden kom och hormonerna sprutade iväg och alla flaxade hit och dit. Då hängde jag väl inte alltid med. Det blev liksom tuffare och tuffare med åren. Sedan är det ju det att man vill vara som alla andra i tonåren och är man inte det så känns det som om hela livet är förstört. Det var då jag började inse att jag är inte riktigt som alla andra. Jag kan inte gå lika fort, jag kan inte springa lika fort. Varför är inte jag som alla andra. Kunde jag inte blivit normal! Man tänkte liksom; Varför, varför, varför?” (Kvinna 25 - 29 år).

DISKUSSION OCH REFLEKTIONER

Syftet med förundersökningen var att fånga unga vuxnas egna perspektiv på mekanismer och faktorer som kan leda till ett ”utanförskap”. Detta syfte bottnar i en oro för att de indikatorer som vanligtvis används i kartläggningar och epidemiologiska undersökningar, t.ex. hämtade från register och frågeformulär, har sådana brister att det kan vara svårt eller rentav olämpligt att använda dem i beslutsunderlag.

På ett allmänt plan förstärker de 23 intervjuerna intrycket att de indikatorer och mätetal som används ”traditionellt” ger en alltför förenklad bild av unga vuxnas livschanser. Samtidigt framstår det tydligt att unga vuxnas livssituation är komplext där såväl individuella, kulturella som strukturella faktorer samverkar på ett komplicerat sätt. Materialet antyder t.ex. att ”utanförskapet” kan härledas till såväl brist på resurser, tunna sociala nätverk med få kontaktytor ut i samhället, brister i utbildning, familjära problem, men också attityder man möter i skolan och ”välfärdssamhället”, från arbetslivets organisering och krav på utbildning och erfarenhet. Man slås av att sådana ”negativa spiraler” anhopats hos flera av informanterna. Samtidigt utstrålar flera av dem en häpnadsväckande stark vilja att hitta alternativa sätt att ”öppna de kärvande dörrarna”. Det är aktiva, strävande och kämpande individer som försöker att forma sitt livsprojekt.

I samma ögonblick man lämnar *beskrivningens* bekvämlighet till förmån för en analytisk ambition kommer man att konfronteras med komplexiteten i den process som leder till ”utanförskap” eller till ”innanförskap”. Det ligger en utmaning i att identifiera sådana strukturer och processer vilka kan påverka individens möjligheter att ”kunna öppna dörrarna”.

Det går knappast att fånga riskmekanismer för utanförskap i en eller ett fåtal kategorier, t.ex. ”kön”, ”etnicitet”, ”funktionshinder” och ”social position”. Den enskilde individen har ju samtidigt kön, en etnisk bakgrund, social position och ev. funktionshinder. Snarare gäller det att dels förstå hur individen, i sin sociala position, påverkas av – men också påverkar – samhälleliga strukturer, dels att lära hur denna ömsesidiga påverkan kan beskrivas på ett för beslutsfattande relevant sätt.

Från berättelserna anar man att skolans värld kan verka segregering men också att den kan stärka självkänslan och ge kunskap om hur ”dörrarna” ska forceras; att individernas egna strategier för att bemästra sin situation ser helt olika ut och kan bidra till om den fortsatta utvecklingen leder till utanförskap eller till innanförskap; att det sociala nätverket kring individen är av stor betydelse för individens möjligheter att bemästra en kritisk situation; att det spelar roll på vilket sätt välfärdssamhällets aktörer bemöter individen och dennes uppfattning om sin situation, om sitt hälsotillstånd och svårigheter att hantera ohälsa och nedsatt välbefinnande.

Den analytiska ambitionen måste också innebära att koppla ihop det som sker mellan individen och strukturer med vad som sker i ”stora världen”, det som svepande brukar etiketteras ”globalisering” och ”individualisering”. Beroende på individernas sociala position eller sociala identitet, kommer att påverka hur de ”reagerar” på de förändrade villkoren och möjligheterna att etablera ett vuxenliv.

I det kommande arbetet bör stor vikt läggas vid att förankra det empiriska materialet i ”god teori” för att undvika triviala tolkningar av det empiriska materialet. Den planerade ”dialogen” med företrädare i den akademiska världen blir här av strategisk betydelse.

UNGA VUXNA – FORTSATT PROCESS

Förstudiens steg 1 av projekt Unga Vuxna är avslutad i och med denna sammanställning. Steg 2 påbörjas hösten 2006 och kommer att genomföras i form av fokusgrupper med studerande och arbetande unga vuxna i Västra Götalandsregionen. Informanterna bjuds in från gymnasiets årskurs 3 såväl studie- som yrkesförberedande linjer och från regionens högskolor och universitet. Inbjudna blir också informanter som förvärvsarbetar på Mac Donalds, inom kommunal hemtjänst, personliga assistenter och telemarketing.

Steg 2 har två syften. Dels att få en bild av hur ett tvärsnitt unga vuxna i regionen ser på sin etablering i vuxenlivet och hur de ser på sig själva som en resurs för samhället. Dels att validera resultaten från förundersökningen.

Under processen har vi träffat forskare från olika institutioner och kunskapscentra i regionen som arbetar med olika frågor kring unga vuxna. En dialog har inletts för att utveckla strategier för ett ömsesidigt kunskapsutbyte kring unga vuxnas förutsättningar till hälsa och välfärd i detta projekt och i framtiden.

För Projekt Unga Vuxnas kommande deskriptiva analys kommer insamling av lokala data att genomföras. Mätbara och påverkbara mekanismer i samhällsstrukturen som framkommit under processen och som man kunskapsmässigt vet påverkar hälsan kommer att analyseras vidare och omvandlas till kunskapsbaserade **insatsindikatorer** som blir projektets huvudsakliga mätdata. Insatsindikatorerna kan utgöra underlag för planering och prioritering av strukturellt främjande och förebyggande hälso- och välfärdsarbete lokalt och regionalt. Insatsindikatorerna kommer i processen att relateras till nationell registerbaserad statistik från bl.a. Ungdomsstyrelsen. Den nationella registerbaserade statistiken kommer ingå i regionens statistikdatabas med möjlighet att brytas ner till lokal nivå. Projekt Unga vuxna är en del av det regiongemensamma stödet till det lokala folkhälsoarbetet.

Referenser

Agar H. A, 1996, *The professional stranger. An informal introduction to ethnography Second edition*, Academic Press

Garsten & Sundman, 2003, *Moderna Människor Antropologiska perspektiv på samtiden*, Grahns tryckeri: Lund

Regeringsskrivelse 2005/06:205, *Folkhälsopolitik för jämlik hälsa och hållbar tillväxt*. Riksdagens tryckeriexpedition.

Ungdomsstyrelsens 2005, *Fokus 05. En analys av ungas etablering och egen försörjning*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:10

Bilaga 1 PROJEKT UNGA VUXNAS ORGANISATION OCH UPPDRAG

Arbetsgrupp

- Göteborg SDF Gunnared, Siv Andersson
- Göteborgs Stadskansli, Marianne Bernhardt
- Borås Stad, Susanne Carlsson
- Regionutvecklingssekretariatet, Christina Christiansson
- Kultur Ungdom, Christine Hellqvist
- Regionkansliet, Ingela Krantz
- Skaraborgsinstitutet, Beth Maina Ahlberg
- Göteborg SDF Älvsborg, Gunnel Tropp
- Skövde Kommun, Inger Hannu
- Strömstad Kommun, Lis Palm
- Folkhälsokommitténs kansli, Åse Enkvist
- Folkhälsokommitténs kansli, Lena Samuelsson projektledare

Uppdrag

Medverkar i projektplanering

Utför materialinsamling

Utformar förslag

Medverkar vid löpande uppföljning

Deltar i av rapportering

Uppdrag projektledare

Ansvarar för att projektet genomförs

Leder och samordnar arbetet

Svarar för interna och externa kontakter

Rapporterar till ledningsgruppen

Ansvarar för dokumentation

Ledningsgruppen

- Johan Jonsson, folkhälsochef folkhälsokommitténs kansli
- Göran Henriksson, samhällsmedicinsk rådgivare folkhälsokommitténs kansli
- Marie Sjövall, utvecklingsledare Regionutvecklingssekretariatet
- Mikael Löfström Handelshögskolan Göteborgs Universitet
- Lena Samuelsson utvecklingsledare/folkhälsa folkhälsokommitténs kansli

Uppdrag

Tolkar direktiv

Godkänner mål och projektplan

Beslutar i viktiga administrativa frågor

Värderar arbetsgruppens förslag

Informerar uppdragsgivaren

Regional referensgrupp

- Kansliet för funktionshinder och delaktighet, Jan Terneby
- Hälso- och sjukvårdsavdelningen, Lars Palo

- Hälso- och sjukvårdskanslierna
Borås Gunnel Sjöberg,
Mariestad, Anette Ohlin-Johansson, Bengt Olsson
Göteborg, Leif B Hansson, Barbara Rubinstein, Anita Nilsson
- Personalstrategisk avdelning, Lidija Beljic (mångfald)
- Regionutvecklingssekretariatet i VGR
- Näringsliv, Marie Sjövall
- Kultursekretariatet, Eira Högforsen
- Försäkringskassan i Västra Götaland, Per-Olov Kjellén
- Samordningsförbundet Väster Göteborgs, Bo Niklasson
- Försäkringskassan i Lidköping, Janet Wohlfart
- Studentforum Göteborg, Carolina Öhman
- RFSL Borås, Andreas Nilsson
- Statsvetenskapliga Institutionen Göteborgs Universitet, Folke Johansson
- Centrum för kulturstudier Göteborgs Universitet, Ove Sernhede, Thomas Johansson
- Institutionen för Pedagogik och Didaktik Göteborgs Universitet, Joanna Giota
- Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Mats Hagberg
- Sahlgrenska Akademin, Lena Spak
- Folkhälsokommitténs kansli
- Anne Svensson (Välfärdsbokslut)
- Eva Mattsson-Elofson (Hälsodatagruppen)
- Pia Ekbohm Johansson (Hälsodatagruppen)
- Regionala integrationsgruppen.
- Regionbiblioteket, Annelie Börjesson

Uppdrag

Representera sin förvaltning/organisation

Erfarenhetsutbyte mellan respektive förvaltning/organisation och arbetsgruppen.

Deltar i avrapportering.

Sprida information om projektet.

Nationellt kunskapsnätverk

Samverkanskansliet Örebro universitet, Charli Eriksson

Ungdomsstyrelsen, Inger Ashing, Rikard Ambumsgård

Statens folkhälsoinstitut, Regina Winzer

Sveriges Kommuner och Landsting, Thomas Rostock

SCB, Camilla Palm, Susanne Svartengren

Socialstyrelsen EpiC, Anders Hjern

Arbetslivsinstitutet, Tom Hagström

Global utmaning Stockholm Pernilla Baralt

Bilaga 2 ETNOGRAFISK ANSATS

Den etnografiska ansatsen är kvalitativ till sin karaktär och syftar till att få en djupare kulturell förståelse för de ungas levnadsmönster, värderingar och kunskaper i olika sammanhang. Därigenom vill man belysa de faktorer som kan orsaka den ökande ohälsan bland unga vuxna.

Den etnografiska ansatsen är på många sätt en metod såväl som ett perspektiv (Agar 1996). En metod såtillvida att antropologen försöker förstå hur informanten skapar mening och sammanhang i förhållande till omvärlden. Ett perspektiv (s.k. etnocentriskt förhållningssätt) i den meningen att det är viktigt att förstå både informantens tolkningar av verkligheten såväl som forskarens. Med detta avses att forskaren i sin tolkning och analys av insamlad data utgår från sina egna kulturella förställningar och värderingar. Detta är inte ett problem i sig så länge forskaren är medveten om sina värderingar och klargör utifrån vilken position tolkningen görs.

Agar (1996) gör en skillnad på "encyclopedic etnografi" och "narrative etnografi". I den förstnämnda är utgångspunkten att individen ingår i en kultur där kunskapen delas. Det förutsätts att individen använder sig av denna kunskap utifrån de kulturella mönster som finns inom en specifik kultur. Agar menar att detta "objektiva förhållningssätt" möjliggör generaliseringar och skapandet av "sanningar". I den narrativa etnografien lever individen sin kultur och handlar utifrån varje sammanhang i förhållande till den kollektiva gemensamma kunskapen. Utifrån detta perspektiv har varje individ sitt livsprojekt och skapar inom de kulturella ramarna ett handlingsutrymme.

Kultur skapas och omformas av människor i socialt samspel och kommer till uttryck i handlingar, symboler och sätt att organisera ett samhälle. Men samhället påverkar också människors liv genom att dess strukturer begränsar handlingsutrymmet, påverkar människor att tänka i viss riktning och utövar därmed en form av makt över tanke och handling. Människors strävan efter att skapa mening, identitet och sammanhang i vardagslivet formas i hög grad av processer som är både integrerande och fragmenterande. Individens livsprojekt är inte en rak väg utan kantas av livets utmaningar och kan tidvis bli osynligt och färdriktningen diffus. Strävan efter handlingsutrymme kan då också ta sig uttryck av olika grader av anpassning eller motstånd gentemot det samhälle han eller hon lever i (Gartsten & Sundman 2003).

I förundersökningen har vi utgått från, vad Agar kallar, den narrativa etnografien alltså individens perspektiv och hur man har upplevt sin egen situation i förhållande till det omgivande samhället. Perspektivet ser individen som en handlande och tänkande individ som själv hittar lösningar inom ramen för sina kulturella förutsättningar. För att representera individperspektivet är materialet sammanställt med många citat från de intervjuade och berättelser (narratives) för att med individens egna ord belysa erfarenheter och tankar.

Rich Points

Förstudien bygger på Agars modell (1996) av den etnografiska ansatsen där Agar använder sig av tre begrepp; *rich points*, *strips* och *frames*. Med *rich points* avses de nya data som forskaren stöter på och som han/hon inte känner till eller har en djupare förståelse av. Därigenom blir en kunskapsklyfta mellan två grupper eller kulturer synliggjord.

För att få djupare förståelse av en *rich point* försöker forskaren förstå den kunskapsstruktur som ligger bakom. Det kan exempelvis vara hur människor tänker eller agerar i ett specifikt

sammanhang. Agar kallar dessa kunskapsstrukturer för *frames*. Genom att söka förståelse för hur, varför och i vilka sammanhang en *rich point* uppträder kan forskaren nå en djupare förståelse för vad detta betyder för den grupp som studeras. *Strip* är etnografiska data som erhålls, exempelvis en del av en intervju. I dessa *strips* hittar forskaren sina *rich points* och går sedan vidare med att försöka förstå och validera de kunskapsstrukturer som växer fram.

Agar beskriver forskningsarbetet som en kontinuerlig process där nya *rich points* hela tiden uppstår och valideras. Processen pågår fram tills forskaren fått en klar bild av det sammanhang eller den grupp han/hon studerar. Forskaren har då genom sin ökade förståelse minskat klyftan mellan den egna kulturen och den grupp/kultur som studeras. Genom att arbeta på ett liknande sätt ville Projekt Unga Vuxna utforska och förstå de ungas verklighet och därigenom fånga de påverkbara mekanismer som finns i de ungas egenupplevda värld.

Bilaga 3 TEMA GUIDE

Vad gör du idag?

Prata lite kring detta. Om arbetar kör de frågorna direkt, annars utbildningsfrågorna

Utbildning

Kan du berätta lite om din skola eller vilken utbildning du har gått.

Varför just detta? Drömmar och tankar

Hur fungerar/har det fungerat i skolan – varför, varför inte?

Arbete/sysselsättning

Tidigare och nuvarande jobb. Hur och varför just dessa jobb?

Ev. arbetslöshet

Kontakt med AF - hur fungerat?

Försörjning

Bostad och familjebildning

Berätta om hur du bor och med vem!

Hur skulle du vilja bo nu och i framtiden?

Tankar om familjebildning

Relationer

Umgänge

Vilka relationer är viktiga och varför?

Kompisar

Pojkvän/flickvän

Vad gör du på fritiden? Vad är viktigt och varför?

Hälsa och utsatthet

Knyt an till att många unga mår dåligt. Vad tror du eller hur är det i din närmaste krets?

Orsaker till att man mår dåligt.

Stöd?

Droger och alkohol

Prata allmänt om brott. Hur vanligt är det? Bötning?

Delaktighet

Brukar du rösta, varför, varför inte?

Politiskt engagemang, föreningsengagemang

När blir man vuxen?

Vad innebär det att vara vuxen?